

АВТОРСКА СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИЯ ХАРАКТЕР НА ТРУДОВЕТЕ

на.

Ирина Николаева САРЪИВАНОВА

представени за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност професор по професионално направление 2.1. Филология /Османски език и литература/, обявен в ДВ бр. 62/01.08.2017 г.

Монографии

1. *Граматичен минимум по османски език*. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2015, 182 с., ISBN 978-954-07-4027-0.

Граматичният минимум по османски език е изготвен като част от методически проект, който дава възможност за паралелно преподаване и изучаване на двата езика през български. Затова настоящата монография поставя акцент върху овладяването на османската графика като първи етап от обучението по османски, надграждайки вече усвоения минимум познания в областта на граматиката на съвременния турски език. За един османист в началния етап на обучение е важно да има познания по съвременен турски език. Това се налага от спецификата на хибридният османски език – тюркският пласт е надграден и обогатен с лексика и граматични конструкции от арабски и персийски език, а в определена степен и с лексикални заемки от други езици (напр. гръцки, френски, италиански).

Тъй като методическият подход е пряко обвързан с усвояването на живия език, водеща при изготвянето на граматиката по османски е нормата от последния, късен период от развитието на стария език, като най-близък до съвременния. Граматичните единици и примерите към тях са представени на трите езика – османски, турски и български. С помощта на *Граматичния минимум по османски език* се изграждат умения за четене и превод на популярен художествен или публицистичен печатен текст на османски език от края на XIX и първите две десетилетия на XX век, като част от първия етап от подготовката на специалисти по езика.

В рамките на българската научна общност за пръв път се предприема подобен подход при изготвянето на граматичен компендиум за изучаване на османски език през български език.

2. *Eski Türk Edebiyatının Yeni Hali. Avangard Prima, Sofya, 2017, 245 s., ISBN 978-619-160-861-4.* (Съвременен поглед върху старата турска литература).

Съвременната наука не е единодушна относно значението и обхвата на термина „стара турска литература“. Българската тюркология традиционно приема, че той се отнася до периода, чието начало е поставено от устната литературна традиция на тюркските племена в Централна Азия, която продължава с първите писмени тюркски извори. След разпространението на исляма сред тюрките, тя се развива в контекста на ислямската цивилизация, културни и духовни ценности, впоследствие е пренесена и в Мала Азия от огузите. Тази традиция изживява възход и в новосъздадената османска държава, а за символична крайна граница на това развитие се приема началото на

реформите в Османската империя (т.нар. Танзимат) в средата на XIX в. Това схващане е разпространено и сред някои турски учени. Голямата част от турските литературоведи обаче смятат за погрешно обединяването на „високата“ литература и произведенията на ниския пласт в едно общо понятие, поради което използват термина „стара турска литература“ изключително по отношение на „високата“, класическа писмена традиция – позиция, която съгласно изложените в монографията съображения не се приема.

Изясняването на обхвата на старата турска литература е пряко свързано с проблема за нейната периодизация. В монографията се прави обзор на първите опити за написване на история на турската литература, доближавачи се до параметри, познати на съвременната наука, които се появяват едва в периода на Танзимата, дело както на османски автори, така и на чужди изследователи, и обхващат само османския период. Анализират се търсенията и колебанието по отношение на подхода и методиката на определяне на периодите на развитие на турската литература в турската историография в по-ново време, както и традиционния за съвременната турска школа подход, който обвързва развитието на старата турска литература с историческия контекст и го разглежда в два основни етапа: литературна традиция на тюрките от Централна Азия преди приемането на исляма и ислямска турска литература. Посочени са концепциите на историографите извън Турция, в това число и българските, повечето от които поставят литературния процес в обществено-икономически контекст. Представен е цивилизационният подход, свързан с разпространеното в последните години схващане, че периодизацията на старата турска литература следва да бъде съобразена с историческите и социокултурни условия, в които тази традиция се развива.

В настоящата монография авторът използва цивилизационния подход и разглежда развитието на старата турска литература в исторически и социокултурен контекст:

- Литературата на тюрките преди приемането на исляма: устна традиция и писмени произведения
- Турската литература след приемането на исляма
  - Първи произведения
  - Формиране на турската литература в Мала Азия (XII-XIII в.)
  - Османска литература
    - Предкласически период (XIII- ср. на XV в.)
    - Класически период (ср. на XV-XIX в.): Раннокласическа литература (ср. на XV-XVII в.), Среднокласическа литература (XVII-XVIII в.), Късна класика (XVIII-XIX в.)
    - Посткласически период (1800-1860)

В монографията се очертават основните специфики на периода, свързан със зараждането на турската литература, в който литературната традиция е представена от устно творчество, а сред най-старите жанрове се открояват епически поеми (*дестан*), лирическа поезия (*кошук*), елегии (*сагу*), еквивалентът на съвременните пословици и поговорки (*сав*). Сведения за това творчество, получени от писмени източници от по-късен период, разкриват, че тези произведения се изпълняват от народни творци-певци, наричани *озан* или *баксъ*, от шамани, традиционно в съпровод на струнен музикален инструмент, в силабическо стихосложение и четиристишни форми.

Публикацията очертава следните важни моменти, свързани с първите писмени литературни произведения на тюрките - Орхонско-Енисейските епиграфски паметници от средата на VIII в.: основания тези текстове да бъдат приемани за произведения в мерена реч (ритмични елементи); видове писмо, използвани от тюрките в първите си писмени паметници (руническа, тибетска, согдийска, уйурска и други писмености); религиозна принадлежност на уйгурите, населяващи областта Турфан към края на IX в. (будизъм, манихеизъм, християнство), религиозна литература (Алтун Ярук), автори, авторски и преводни текстове (от китайски, согдийски, санскрит).

Основният корпус на текста е посветен на турската литература от периода след приемането на исляма, където се проследява: промяната на всички нива в обществото и приобщаване на тюрките към общоцивилизационните ценности на мюсюлманската общност; влиянието на арабския език – езикът на Корана, религията, науката, и на персийския - в литературата; ролята на персийската поетична традиция за преминаване към ново стихосложение, нови форми и жанрове; феноменът „персийска литература с турска (тюркска) лексика“; разделение на „висока“ писмена традиция и устно народно творчество; ролята на суфизма.

Монографията въвежда в основните тенденции и направления в развитието на тюркската литература след приемането на исляма: *диванска, класическа, придворна, елитарна, висока* - литературата на интелигенцията, достъпна и разпространявана в определени среди, предимно в двореца и висшите кръгове; народна литература – продължител на доислямските традиции, създавана и разпространявана от народни творци-певци, която обхваща както анонимно, така и авторско творчество. Разглежда се и проблемът за мястото на произведенията на поетите суфити, които произхождат от различни слоеве на обществото и създават своите произведения, възползвайки се от инструментариума или на „високата“ литература, или се доближават до народната традиция.

В публикацията е отделено внимание и на формалния пласт на литературните творби. Акцентът е поставен върху спецификата на средновековната нагласа в периода след преминаване към исляма по отношение на литературата, според която за изкуство се приема само и единствено творчество в мерена реч, което и формира основния корпус произведения в класическата традиция. В текста последователно са представени основни специфики на стихосложението – силабическо (*хедже*) и силабометрическо (*аруз*); на съчетаването на стиховете в строфи, на поетическия синтаксис (стилистичните похвати) и на интонационно-звуковата организация на стиховете. Разглеждат се проблеми и решения при взаимодействие с аруза, породени от липсата на дълги гласни в тюркските езици. Новото стихосложение, формирано чрез стихотворна организация на речта на база съчетаването на срички с дълги и кратки гласни, които не са типични за тюркските езици, налага удължаване на кратките гласни. Това води до замяна на турската (тюркската) лексика с арабска и персийска и използване на близки до традиционните четиристишни форми модели на аруза като част от начините за преодоляване на различията. В народната традиция се запазва силабическият размер от доислямския период, а в турската литературна теория *хедже* се интерпретира като „национален размер“.

В раздела „Диванска литература“ се засяга въпросът за уместността на термина *диванска*: *диван*-и – сборници, в които повечето (но не всички) класически поети записват своите произведения; в тях не се включват произведения в проза. Поставя се акцент върху приемането на исляма, тъй като този факт е пряко свързан с навлизането на арабицата като официална писменост, на арабския като език на религията и науката, но и със сериозно влияние на персийския в областта на литературата. Спецификата на диванската традиция, от своя страна, предполага тежест на поезията и слабо развита проза. Представят се новите процеси, които засягат предимно литературата на интелигенцията, на приближените до двореца; а това дава основание тя да бъде наричана „висока“, придворна (народната традиция успява да запази почти изцяло своята идентичност дори и в контекста на новата религия и идейно-естетическа промяна). Размерът в диванската поезия е *аруз*. При него метрическото единство се предава най-често с двустишия (*бейтове*), а най-разпространените му форми са *газела*, *касиди*, *месневи*, *мурабба*, *къта*, *рубайи*, *теркиб-банд* и др. Идеино-естетическата специфика на диванската поезия се характеризира с превес на изказа, на словесната изящност над съдържанието. В монографията се отделя място на типизацията в диванската поезия; на образите и символиката; на тематиката. Разгледан е проблемът за диванската литература и художествената проза: в класическата литературна традиция прозата заема втори план; а художествена проза в значението, което влага съвременната наука, не съществува. Срещат се основно исторически съчинения, научни и богословски трудове. Очертават се някои ритмични и други формални особености на текстове в немерена реч (напр. биографичните справочници на поетите), което дава основание те да бъдат причислени към литературните произведения. До края на XV в. преобладават произведения в проза, предназначени за широк кръг ползватели, написани на разбираем, достъпен, разговорен език, предимно с дидактическа насоченост, с религиозна или историческа тематика, научни трудове. Традиционно тази проза бива наричана „чиста“ или „проста, семпла, опростена“. От XVI в. популярност придобива т.нар. „украсена проза“, или наричана още *ишиа*, повлияна от поетичното изкуство, съобразно естетиката и каноните на „високата“ литература. От гледна точка на езиковите и стилистични особености можем да отделим и т.нар. „средна проза“ – своеобразен междинен вариант, утежнен с арабски и персийски заемки, но по-достъпен от украсената проза. Жанровото многообразие в немерена реч включва исторически съчинения, хроники, пътеписи, съчиненията на османските посланици в европейски държави *сефаретнаме* (жанр със спецификите на пътепис, мемоари), епистоларни сборници и др.

Турската народна литература след прехода към исляма продължава традициите от доислямския период. В изследването се разглежда проблемът за: интерпретацията на народното творчество - анонимно (фолклор) и авторско (ашък-сазово и суфитско); спецификата на анонимното творчество: устна традиция, текстове в мерена реч, проза; произведения в мерена реч: в размер хедже и традиционно в четиристишни форми и жанрове: *мани* (състои се от едно четиристишие, с разнообразна тематика), *туркю* (народна песен), *агът* (елегия) и др.; прозата: анекдоти, приказки, легенди; пословиците и поговорките. Гатанките се срещат и в мерена реч, и в проза; а формите на народния

театър (Карагьоз, Ортаюну) могат да бъдат причислени към текстовете със съдържание и в мерена, и в немерена реч.

В монографията се обръща специално внимание на спецификите на ашък-сазовата традиция, сред които се открояват създаването и разпространяването ѝ от странстващи поети-музиканти (*ашък*); на проблема за ашък-сазовата литература като изразител на приемствеността от доислямските народни творци след преминаването към исляма; симбиозата между религиозното и светското: първоначално с термина *ашък* са свързвани онези поети, които са създавали и изпълнявали религиозни, суфитски текстове, но се приема, че ашък-сазовата литература като отделно направление възниква едва към XVI в.; макар че творчеството на странстващите поети е силно повлияно от суфизма, идейно-съдържателната специфика на техните творби ги извежда извън формата на сакралната поезия. Засегнат е въпросът за определянето ѝ като народна или класическа литература – ашък-сазовите поети създават и изпълняват творбите си „спонтанно“ и най-често в съпровод на струнен музикален инструмент (*саз*). Повечето от тях се възползват от инструментариума на народната поезия и затова тази традиция е смятана за част от народната, но сред тях има и много поети, които са повлияни от класическата поезия и са „изкушени“ да създават своите произведения в аруз, като по този начин подражават на диванските поети не само във формален, но и в идейно-съдържателен контекст; някои от тези автори дори оставят собствени *диван*-и. Подчертава се феноменът на „сближаване“ между „високата“ поезия и ашък-сазовата традиция. Разглежда се проблемът за формите и жанровете на ашък-сазова поезия – *кошма*, *дестан*, *семан*, *диван*(и), *календери*, *дюбейт* и др. и за мястото на жанра „народен разказ“ в прехода от епическа поема (*дестан*) към роман.

Монографията подлага на дискусия темата и за мястото на произведенията на мистиците. Този проблем не е еднозначно интерпретиран в научното пространство. Суфитските литературни текстове отразяват произхода, образованието или принадлежността на своя автор към определени обществени слоеве. Някои от тези произведения са написани в хедже, на език, близък до разговорния, а други – в аруз, изцяло издържани в идейно-естетическия замисъл на класическата поезия. Обръща се внимание на условното разделение на суфитска „висока“ литература и суфитско народно творчество; общата философско-естетическа основа на мистичната религиозна литература.

Вникването в същността и особеностите на суфитската литературна традиция започва с познанието за суфизма. В монографията са засегнати следните въпроси, свързани с мистично-философското течение в исляма: суфизмът като идеология, разпространение и влияние сред тюрките в Мала Азия и ролята на суфитските ордени и техните обители (наричани *теке*, *дергях*, *завие*) в Анадола като образователно-културни средища; разгледани са основните идеи на това мистично учение, като са посочени и част от ордените, в чиито обители се оформят някои от най-известните имена в старата турска литература, и които повлияват много от турските автори извън тези среди; мястото и значението на символиката в суфитското поетично творчество; формите и жанровете в суфитската литература: в мерена реч – *мани*, *кошма*, *газела*, *касида*, *хикмет*, *иляхи* (*нефес*, *айин*, *джумхур* и др.), *шатхият*, *мевлид*, *нутук*, *долатнаме*, *мухаммедие*,

гевхернаме и др.; в проза – *тефсир*, *хадис*, *менахъбнаме*, епически произведения, *фетихнаме* и др.

Следвайки периодизацията, приета за целите на монографията, авторът представя обзорен преглед на историята на старата турска литература. Отчитайки историческия и социокултурния контекст, се спира на спецификите на основните направления и тенденции в развитието на литературата заедно с най-ярките ѝ представители и произведения, характерни за всеки период.

Разгледани са първите произведения на ислямската тюркская литературна традиция: енциклопедичният речник на тюркските езици *Диваню Люгати 'т-Тюрк*, с автор Махмуд от Кашгар и сведенията, свързани с живота на тюрките от този период от областта на историята, митологията, политиката, икономиката, топонимията, фолклора; дидактическото *месневи*, политически трактат на Юсуф от Баласагун *Кутадгу Билиг*; *Атабетю 'л-Хакаи* на Едип Ахмед (XII в.) - текст в аруз, засягащ нравствени принципи, извеждащ на преден план ползата от знанието и вредата от невежеството; както и идеите на основоположника на тюркската религиозно-суфитска литература Ахмед Йесеви (XII в.), с голямо влияние и върху суфитите в Анадола, записани в *Диван-ъ Хикмет*.

Публикацията поставя акцента върху основните насоки при формиране на тюркската литература в Мала Азия през XII-XIII в. В нея се представя разцветът на селджушката държава в Мала Азия; дворецът като притегателен център за учени, творци и други интелектуалци. Разглежда се превесът на персийския в езика на интелигенцията до края на XIII в., опитите за навлизане на огузкия тюркски като книжовен, писмен език. Посочено е социокултурното значение на мащабното разпространение и влияние на суфизма, развитие на активен културен живот в суфитските текета като предопределящ фактор за формиране на идейно-съдържателната характеристика на литературните произведения. Отбелязва се ролята на религиозно-суфитската литература в Анадола и нейните представители Мевляна Джелаледдин Руми (1207-1273), Султан Велед (1226-1312), Ахмед Факих (?XIII в.), Шейяд Хамза (?XIII/XIV в.), Юнус Емре (?1238/1250-1320), Хаджъ Бекташ Вели (?-1271); ролята на Мевляна Джелаледдин Руми, Юнус Емре, Хаджъ Бекташ Вели за разпространение на идеите на мистицизма и влиянието им върху поколения поети. Представени са първите автори на нерелигиозната диванска поезия и начало на тази традиция в Анадола с Ходжа Деххани (?XIII в.).

Предкласиката в старата турска литература е обвързана с проблема за социално-икономическото развитие на района – разпадане на селджушката и появата на новата османска държава. Този период се характеризира с жанрово многообразие в диванската поезия; възход на произведенията в *месневи* и по-слабо представени *газели* и *каси*ди (поради липсата на дворцова среда, каквато се формира чак към края на XIV в.); стремеж за налагане на тюрския като писмен, литературен език; преход към класическа поезия: Кадъ Бурханеддин (1344-1398), Шейхи (1371-1431), Ахмеди (1334-1413); осезаемо влияние на персийската традиция. Силно представената суфитска литература е с дидактическа насоченост, предимно под влиянието на Юнус Емре: Ашък Паша (1272-1333), Гюлшехри (XIII-XIV в.), Хаджъ Байрам Вели (1352-1429), Несими (?-1404), Кайгусуз Абдал (XIV-XV в.). Очертават се няколко насоки в развитието на прозата:

предимно преводни съчинения от арабски и персийски език, с централен мотив, повлиян от идеите на суфизма (XIV в.); поява на първите авторски турски текстове в немерена реч, с характерния опростен изказ на т.нар. „чиста, семпла“ проза (*саде несир*), както и научни трактати (първата половина на XV в.). Забелязва се тенденция за преход от епос към народен разказ - ролята на литературния паметник *Книгата на моя дядо Коркут*, събрал образци на епическата традиция на тюрките от предните векове.

Завладяването на Константинопол в средата на XV в. бележи началото на нов период в развитието на османската държава. Възходът на империята се отразява на всички нива в османското общество. Този повратен момент се приема и за начало на период, определян като класически за старата турска литература. Публикацията систематизира основните акценти в развитието на османската литература в първия, раннокласически етап (1453-1600) по следния начин: разцвет, „златен век“ в диванската литературна традиция - овладяване на техниката на аруза; силно присъствие на произведенията в *месневи*, които вече излизат извън сакралната рамка, профанната любов навлиза в тематиката на тези съчинения; подем при *газелата* – период, в който някои поети оставят след себе си над хиляда *газели*; актуалност на *касидата* вследствие на сформиранието на придворни кръгове от османските принцове в областните центрове на империята, заедно с разцвета на столицата; първи поети сред султаните: Авни (Мехмед II), Адли (Баязид II), Мухибби (Сюлейман I); първи поетеси: Зейнеб Хатун (?-1474/5), Михри Хатун (?-1506), Хубби Хатун (?-1590). Представя се кратък анализ на класически поети със силно присъствие в този период: Ахмед-и Даи (?-1421), Ахмед Паша (?-1497), Неджати (?-1509), Баки (1526-1600), Фузули (1483-1556), Хаяли (?-1557), Яхя Бей (?-1582), Багдатлъ Рухи/Рухи от Багдад (1548-1606) и др. Тези интелектуалци оставят *дивани*, произведения в *месневи* и проза на арабски, персийски, османски език и са образец за подражание за поколения творци след тях. Разглеждат се паралелни процеси в езика на поезията: силното влияние на арабския и персийския се конкурира с опити на дивански поети като Меали (?-1535), Едирнели Назми (?-1558), Емини (?-1575) да придадат по-разговорно звучене, като вмъкват изрази от говоримия език и дори пишат в хедже, поставяйки начало на течение за фолклоризация (от *mahallileşme* – букв. локализация) на класическата поезия. Отделя се внимание на изяществото и естетиката на изказа в стихотворните форми и жанрове се пренася и в немерената реч, която се възползва от инструментариума на поезията и в резултат се появяват първите образци на „украсената“ проза (*Тазаррунаме* на Синан Паша); на значимостта на сборниците с биографии на поети като извор за историята на старата турска литература, със съставители Сехи Бей, Лятифи, Ашък Челеби и др.; на съчинения в областта на историята, пътеписи, богословски и други научни трактати. Подчертава се, че възходът на суфитската литература в този период се осъществява в идейно-религиозно-архитектурен аспект, а текетата надхвърлят спецификата на институционални структури и се превръщат в центрове за развитие на литературата и изкуството; а последователите на различни ордени оставят произведения в мерена реч и проза, като е регистрирано силно присъствие на Бекташийството: Пир Султан Абдал, Кул Химмет и др. Специален акцент е поставен на периода, в който се появяват първите представители на ашък-сазовата литературна традиция; като се проследява разделението на автори от градските

слоеве, повлияни от класическата поезия, и продължители на старата традиция, с творби, по-близки до анонимното творчество – Кьороглу, Караджаоглан, Йоксюз Ашък и др.

В началото на XVII в. започва упадъкът на османската държава. Кризата се усеща във всички сфери на обществото, но все още най-слабо в литературата. Класическата традиция не само затвърждава своя възход, но и развива многопластовост в идейно-съдържателен план и еволюира във формален аспект. В класическата поезия се утвърждава стремежът за постигане на превес на изказа, на хармонията, на словесността над съдържанието, значението; преобладава по-семпъл, но по-изящен и изтънчен стил на изразяване, с хумористичен и сатиричен привкус, с водеща роля на османския език. Появява се поучително-просветителният стил на „мъдростта“ - *хикем*, наричан и „стилт Наби“ на името на неговия основоположник и пръв представител Наби (1642-1712). В стилистично отношение периодът се допълва от *Себк-и Хинди* - стилът, възникнал в Иран, пренесен и доразвит в Индия и навлязъл и в османската поезия. Той се отличава с характерна дълбочина на въображението и образите, постигнати със семпъл, изтънчен език, изразяващ сложни понятия. Един от най-отявлените привърженици на стила в този период е последователят на Мевлевийството Нешати (?-1674). Това е и период, изненадващ с новаторските идеи по отношение на формите в поезията: забелязват се промени в структурата, съдържанието и езика на газелите и *касидите*, както и затвърждаване на *месневи* вече като оригинална авторска форма, а не като преводна интерпретация. По това време сатирата бележи подем, особено в поезията на Нефи (?1572-?1636). Той е признат за майстор на възхвалата и сатирата, известен както с дълбочината и богатството на своите метафори, така и с въведените от него промени в структурата на *касидата* и на *газелата*. Класическата проза запазва своята идентичност и се развива в познатите параметри. Жанровото многообразие е представено от пътеписи (Евлия Челеби), *сефаретнамета* (Кара Мустафа Паша), биографични сборници (Кятиб Челеби, Невизаде Атаи, Риязи и др.), исторически съчинения (Ибрахим Печеви, Кятиб Челеби, Наима и др.), научни трудове от различни области. Суфитската поезия е представена от автори като Ниязи-и Мъсри, Азиз Махмуд Хюдаи. XVII в. е определян като „златен век на ашък-сазовата литература“. Влиянието на класическата поезия върху част от ашък-сазовите поети се засилва и в резултат се появяват автори като Ашък Гевхери и Ашък Йомер (?-1707), с произведения и в хедже, и в аруз. Независимо от недостатъците на аруза и трудно достижимата естетика и словесно изящество на класиците в тяхното творчество, тези поети заемат място сред най-значимите представители на ашък-сазовата традиция.

Късната класика в старата турска литература обхваща периода от първите години на XVIII в. до началото на XIX в. Това е време на кризи и сътресения в политиката и икономиката, както и на активни контакти с Европа, на засилващо се европейско влияние. Но макар че се появяват първите признаци на промяната и назрява необходимостта от реформи на всички нива в османското общество, в класическата поетична традиция се запазва идейно-съдържателният и естетически контекст, а съществена промяна се наблюдава едва през XIX в. Въпреки това в творчеството на османските поети ясно личи потребността от обновление, стремежът към включване на злободневна тематика, силно присъствие на разговорна лексика, поради което този период се смята за преходен, за повратен в диванската литература. Той се означава като

„век на поезията и на поетите“. В рамките на този период е и т.нар. *Ляле деври* - „епоха на лалетата“, която представлява проект за модернизация; апогей на блясъка, разкоша, епикурейството, светското, концентрирано в столицата и султанския двор, с отзвук в творчеството на османските поети, като Недим (1681-1730). Разглежда се развитието на класическата поезия между традициите и стремежа към новото, към промяната: намаляване на броя на двустишията в *газелата* и *месневито*, нарастване популярността на жанра *шаркъ* („песен“) и свързаният с това възход на четиристишните форми (*мурабба*), силно влияние на сатирата (Османзаде Таиб) и подем на сатиричните *газели*. Проследява се тенденцията към промяна в стила на прозата и нарастващият превес на исторически съчинения, *сефаретнамета* и биографии. Обръща се внимание на т.нар. време разделно в ашък-сазовата традиция: „урбанизация“ на ашък-сазовите поети, повлияни от класическата поезия и утвърждаването им в придворните кръгове, отдалечаване от традицията и на последния „тласък“ в суфитската литературна традиция с Шейх Галиб (1757-1799).

Посткласическият период в старата турска литература в контекста на реформите в османската държава се разглежда като конфликт между традиционно и модерно. Представя се опитът за продължаване на класическата традиция в контекста на новите условия: драстичното навлизане на разговорна лексика в езика на поезията е за сметка на словесната изтънченост и изящество; девалвация на ценностите, тенденция към „празнословие“; мястото на жените сред класиците: Лейля Ханъм (?-1847), Шереф Ханъм (1809-1861). Отбелязва се тенденцията към обединяване на светско и сакрално в творчеството на диванските поети (повечето от които са последователи на суфитски ордени); както и символиката на суфизма в светската поезия – Кечеджизаде Иззет Молла (1785-1829). Очертава се превес на четиристишните форми и жанрове в класическата поезия – *къта*, *рубайи*, *шаркъ*. Подчертава се, че ашък-сазовата традиция запазва тенденцията от предходния период, а броят на поетите, привлечени от класическата традиция, се увеличава – Дадалоглу (1785-1868), Ерзурумлу Емрах (?-1860), Байбуртлу Зихни (1797-1859), Сейрани (1807-1866).

Монографията обхваща старата турска литература от зараждането ѝ до началото на реформите и европеизацията през XIX в., като излиза от строгите рамки на литературната история, за да постигне своята основна цел – практическа приложимост в обучението на студенти-тюрколози в България. Публикацията представя нов, систематизиран прочит на старата турска литература и отразява най-новите тенденции в турското литературознание, в традициите на българската тюрколожка школа. Подобно изследване се реализира за пръв път у нас на турски език. Публикациите по темата в Република Турция се изготвят с насоченост и методика, които ги правят неприложими в обучението на студенти-тюрколози у нас. Корпусът с подбрани произведения в края на монографията допълва и надгражда теоретичната база. Всички текстове са транскрибирани на латиница, а част от тях - придружени от превод на съвременен турски език.

Други публикации

Пет от шестте публикувани статии, представени за участие в конкурса, отразяват професионалните и изследователски интереси на своя автор, свързани с османския език и литература. Три от текстовете са издадени на български език, два на турски и един на английски език.

3. *Osmanlı Dönemine Ait Dinsel İçerikli Bir Deftercik (Тефтерче от османския период с религиозно съдържание)*. В: **Български учен, ориентиран към Изтока. Научен сборник в памет на проф. Емил Боев. София, 2017, 174-177**. Публикацията разкрива съдържанието на специфичен ръкописен извор от османския период – лично тефтерче. Авторът представя палеографските особености и съдържанието на този извор и го определя като молитвеник. Липсата на бележки и приписки от личен характер го отличава от други подобни ръкописни тефтери като джънк и меджмуа, но позволява да бъде изяснено мястото на религиозните текстове (молитви, аяти и сури от Корана) в ежедневието на неговия притежател. За този извод допринася и спецификата на записаните молитви, в чиито заглавия изрично е указан поводът и предназначението им, свързани предимно с предпазване от несполуки, бедствия и болести или с тяхното преодоляване/излекуване.

4. *Сложни думи с персийски словообразователен модел в диванската поезия от класическия период (ср. на XV - кр. на XVIII в.)*. В: **Тюркологията: настояще и бъдеще. 60 години специалност „Тюркология“ в СУ „Св. Климент Охридски“**. София, 2014, 182-188. Този текст има амбицията да приложи езиковедски подход към османската класическа поезия. Класическата турска поезия е повлияна изключително от персийската литературна традиция, което предопределя големия брой лексикални елементи и граматични конструкции, заети от персийския в произведенията на османските поети. Условно е направен подбор измежду произведения от период, в който турските творци са овладели техниката на аруза и са прехвърлили етапа на подражаване на персийския модел, като създават произведения със собствен стил и изящество. Фокусът на изследването е съсредоточен върху композитите с персийски словообразователен модел, като към класифицирането им е приложен специфичен подход. Той се изразява в прилагането на модел, използван за класифициране предимно на сложни думи от индоевропейски флективни езици, към лексикални елементи в османския език. Авторът достига до извода, че влиянието на персийското композиционно словообразуване върху езика на османските класически поети е дотолкова силно, че се изразява и в опитите този модел да бъде възприет за образуване на нови конструкции за нуждите на османския език, нетипични и несъществуващи в персийския.

5. *Персийски лексикални елементи в български пословици и поговорки*. В: **Иран и Балканите в огледалото на историята: минало, настояще и перспективи (Сборник с доклади от международна научна конференция)**. София, 2014, 147-156. Тази публикация представя един по-различен ракурс в изследването на народните умотворения. Текстът допринася към изясняването на мястото на турцизмите – и по-специално на заетите с посредничеството на турския език персийски лексикални

елементи – в българския език. Турцизмите са обект на множество проучвания, но в това изследване за пръв път се идентифицира заетата чрез турския език персийска лексика в подобрани измежду запазени и популярни и до днес пословици и поговорки.

6. *Barışın Güzel Yüzü Aşk: Bir 19. Yüzyıl Elyazma Mecmuasında Gevheri'nin Bilinmeyen Şiirleri Üzerine Düşünceler* (Любовта – красивото лице на мира: размисли върху неизвестни произведения на Гевхери, открити в меджмуа от XIX в.). В: 38th ICANAS, 11. Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, V. 3, 1383-1390. Ankara, 2008.

Това изследване е насочено към разкриването на произведения на османския ашък-сазов поет Гевхери (XVII в.) в ръкописен извор от XIX в. (от колекцията на НБКМ), част от които не са описани в други източници. Любовта и красотата са основен акцент в творчеството на Гевхери. Това провокира търсенето на естетическите категории и разкриването на лирическия свят и в неиздаваните досега произведения, подписани с неговото име, с амбицията да се обоснове тяхното авторство.

7. *Ottoman Literary Traces Along The Silk Road* (По следите на османската литература по Пътя на коприната). В: *The Silk Road. Collection of Papers from the Second International Conference on Chinese Studies*. Sofia, 2013, 91-94. Първата асоциация с Пътя на коприната е свързана със значението на този маршрут за търговско-икономическите отношения на народите между Китай и Средиземноморска Европа. Публикацията обаче насочва вниманието към населени места, които са били със значение на културни центрове от времето на селджуките и Османската империя. Това са селища, разположени по протежение на Пътя на коприната, като Константинопол/Истанбул, Бурса, Коня, Халеб, Багдад. Разглеждат се и някои от най-значимите поети и автори на проза, свързани с тях.

8. Публикацията *Балканизми в съвременния турски език*. В: *Балканските езици, литератури и култури. Дивергенция и конвергенция*. София, 2015, 141-149, потвърждава разностранните търсения на автора тюрколог и макар да е посветена на актуален проблем от съвременния език, е пряко свързана с развитието на езика в диахронен план. Текстът анализира мястото на заемките от балкански езици (предвид посочения в изворите език на заемане - славянски, български, сръбски, румънски, гръцки, албански) в съвременния турски книжовен език, въз основа на регистрираната в речници лексика. Един от акцентите и също принос в тази публикация е опитът за налагане в българския език на термина *ромейски* (от тур. *Rum, Rumca*), отнасящ се до гръцка лексика, навлязла в езика на тюрките в Мала Азия от доосманския период.

